

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента Соловійова Валерія Федоровича на дисертаційну роботу Федюк Галини Зіновіївни «Розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Пріоритети сучасного суспільства визначають освіту як одну з ключових царин життя та діяльності людства. Вибір інноваційного типу розвитку, демократизація і гуманізація суспільства, тенденції до реформування традиційних моделей розвитку особистості викликають запити на висококваліфікованих фахівців педагогічної сфери. Тому серед пріоритетних напрямів педагогічної науки вагоме місце посідає дослідження формування та розвитку педагогічної майстерності вчителів, зокрема у процесі неперервного професійного самовдосконалення. Актуальність розроблення цієї проблеми зумовлюється ще й тим, що в контексті вимог Концепції Нової української школи підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти потребує перегляду та модернізації, змін у формах, методах, технологіях, засобах перепідготовки, створення нових моделей розвитку професіоналізму вчителів у післядипломній освіті. Отже, дисертаційне дослідження Г. З. Федюк присвячене важливій та актуальній проблемі.

Актуальним за таких обставин постає подолання низки суперечностей, виявлених здобувачем, які потребують дослідження теоретичних засад і обґрунтування концептуальних підходів щодо розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у закладах загальної середньої освіти у процесі підвищення кваліфікації та виконання навчально-методичної роботи. Викладені аргументи переконують у своєчасності та доцільності наукового пошуку, виконаного Г. З. Федюк.

Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертанта, вкажемо на наукову новизну та теоретичне значення одержаних результатів.

У процесі дослідження Г. З. Федюк *розробила* модель розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення, *визначила* специфічні принципи розвитку педагогічної майстерності; *обґрунтувала* організаційно-педагогічні умови її реалізації, *розробила* теоретичні засади методики розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів; *уточнила* сутність, зміст і

структуру педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, *визначила* критерії, показники і рівні сформованості педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

Окрім того, авторка *узагальнила* науково-методологічні підходи до розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів; *подальшого розвитку набули* методи діагностики неперервного професійного самовдосконалення педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти.

Результати дослідження упроваджено в у процес професійного вдосконалення вчителів чотирьох обл. України: Закарпатської, Львівської, Полтавської та Одеської.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Визначена Г. З. Федюк мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов і методичних положень щодо розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів закладів загальної середньої освіти у процесі неперервного професійного самовдосконалення. Визначені завдання та сформульована гіпотеза дослідження конкретизують шляхи і методи досягнення поставленої мети, визначають бачення автором перспективи їхньої практичної реалізації.

Наукові положення, висновки і рекомендації дослідження ґрунтуються на широкому аналізі науково-педагогічної та методичної літератури, а також практики щодо сутності і специфіки професійне самовдосконалення вчителів природничих предметів закладів загальної середньої освіти, концептуальних положень нової парадигми вищої педагогічної освіти та тенденцій освіти дорослих.

Застосований комплекс методів дослідження дає змогу забезпечити достовірність і надійність наукових результатів роботи. Наукові факти та ідеї, представлені дослідником достатньо підтверджені застосуванням *теоретичних* (вивчення психологічних, педагогічних і методичних розробок для систематизації, порівняння, уточнення змісту основних понять дослідження; вивчення навчально-методичної документації; аналіз роботи методичної служби закладів загальної середньої освіти; аналіз і синтез, узагальнення та класифікація для визначення структури педагогічної майстерності вчителів; логіко-педагогічний аналіз змісту неперервного професійного самовдосконалення вчителя); *емпіричних* (спостереження, бесіди, анкетування, масове експрес-опитування, самооцінювання; експертиза продуктів освітньої діяльності учнів із природничих предметів і методичної діяльності педагогів; тестування, експертне оцінювання для визначення рівнів педагогічної майстерності за різними

критеріями; педагогічне проектування змісту, форм, методів і технологій розвитку педагогічної майстерності; моделювання для вивчення закономірностей процесу неперервного професійного самовдосконалення, вчителів природничих предметів за допомогою формалізованої схеми, педагогічний експеримент); *математичних і графічних методів* опрацювання результатів, *методів математичної статистики*.

Зміст роботи й аналіз отриманих результатів дають змогу стверджувати про вирішення поставлених завдань і досягнення мети дослідження.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертаційної роботи Г. З. Федюк мають практичну значущість, яка полягає в тому, що розроблені й упроваджені у практику підвищення кваліфікації і навчально-методичної роботи педагогічних працівників: методика розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення; експериментальна програма спецкурсу та навчальний посібник «Педагогічна майстерність учителів природничих предметів»; практичний посібник «Методика неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів», які сприяють оптимізації роботи вчителів загальноосвітніх закладів. Також апробовано модель та організаційно-педагогічні умови розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення; обґрунтовано вимоги до рівня педагогічної майстерності вчителів природничих предметів; розроблено та застосовано діагностичний апарат і методику перевірки ефективності розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Як засвідчує аналіз дисертації, структура роботи є логічною, науковий апарат дослідження визначено коректно, відповідно до окреслених завдань і вимог до такого виду робіт.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і 9 додатків. Загальний обсяг дисертації – 289 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, завдання, визначено об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито новизну та практичне значення результатів наукового пошуку, подано відомості про апробацію та впровадження результатів.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні засади педагогічної майстерності вчителів природничих предметів*» на основі аналізу науково-педагогічних праць дослідницею розкрито сутність поняття «педагогічна майстерність вчителів природничих предметів», розглянуто неперервне професійне самовдосконалення як актуальну проблему сучасної педагогічної

науки, визначено науково-методологічні підходи і принципи розвитку педагогічної майстерності в учителів природничих предметів закладів загальної середньої освіти.

На особливе схвалення заслуговує підхід автора до аналізу ключових понять роботи в сучасних науково-педагогічних дослідженнях. Дисертант належним чином вибудувала визначення основної категорії дослідження «педагогічна майстерність вчителя природничих предметів», яку розглядає як інтегративну характеристику його високої професійно-педагогічної компетентності, зумовлену особистісно-діловими і професійними якостями, що виявляються в досконалому володінні предметом, здатності до продуктивної педагогічної взаємодії, творчості в навчально-виховній діяльності, готовності до постійного особистісного та професійного саморозвитку.

Г. З. Федюк слушно, на наш погляд, визначила комплекс методологічних підходів до розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів (системний, культурологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, аксіологічний, акмеологічний, рефлексивний та андрагогічний). Зміст цих підходів конкретизується в системі принципів, серед яких дослідницею визначено специфічні принципи розвитку педагогічної майстерності (неперервності, інтегративності, інноваційності, цілісності, пріоритетності, саморозвитку), дотримання яких є обов'язковим для ефективного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

У другому розділі *«Неперервний розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів»* Галиною Зіновіївною викладено дидактичні засади підвищення педагогічної майстерності, зокрема визначено структуру педагогічної майстерності вчителів природничих предметів, побудовано й описано модель розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення й обґрунтовано необхідні для цього організаційно-педагогічні умови.

Вважаємо перспективною обґрунтовану в роботі цілісну динамічну структуру педагогічної майстерності вчителя природничих предметів, в якій органічно поєднуються професійно-особистісні й операційно-діяльнісні складові.

Авторське бачення розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення презентовано у вигляді структурно-функціональної моделі (рис. 2.3, стор. 112 дисертації), що складається з таких блоків: цільовий, концептуально-дидактичний, змістово-проектувальний, організаційно-технологічний та критеріально-діагностичний. Модель чітко структуровано та показано провідні зв'язки за відповідними елементами (зовнішні та внутрішні чинники, методологічні підходи, принципи, зміст, складові педагогічної майстерності,

організаційно-педагогічні умови, етапи розвитку педмайстерності, інноваційні засоби, науково-методичне забезпечення, форми і методи самоосвіти, методи оцінювання тощо).

Цілісний аналіз теорії та практики післядипломної педагогічної освіти, методичної роботи і підвищення кваліфікації працівників дав змогу авторові визначити дієвий комплекс науково-методичних заходів, які забезпечують зростання ефективності педагогічної діяльності – організаційно-педагогічні умови неперервного розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів.

У третьому розділі «Перевірка ефективності розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів» – перед нами постає науково виважена та логічно вибудована програма педагогічного експерименту. Автором викладено методику розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів; висвітлено діагностичний інструментарій оцінювання рівнів педагогічної майстерності, описано методику, організацію та проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Передусім, відзначимо авторську методику розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення, як комплекс форм, видів, способів і технологій підвищення кваліфікації, самоосвіти і невинного саморозвитку педагогів, спрямована на розроблення алгоритмів розвитку професійно-особистісних та операційно-діяльнісних складових майстерності. У них простежуються новаторські розробки, які вирізняються оригінальністю та, водночас, високою результативністю.

Дослідно-експериментальна робота Г. З. Федюк здійснювала в два етапи (констатувальний і формувальний). Для оцінювання досягнутого рівня педагогічної майстерності визначені критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, праксеологічний, афективно-рефлексивний), а також відповідні показники. Здійснено відбір і модифікацію експериментальних методик (педагогічне спостереження, анкетування, опитування, тестування, експертне оцінювання), а також діагностичних засобів. На цій основі дисертанткою були коректно виконані завдання, пов'язані з упровадження, дотримання та перевіркою обґрунтованих організаційно-педагогічних умов відповідно до побудованої моделі й авторської методики. Опис педагогічного експерименту супроводжуються графічним відображенням матеріалу (таблиці та рисунки), що суттєво розширює й унаочнює результати дисертаційної роботи. Вірогідність розбіжностей у показниках учасників експерименту визначено за допомогою статистичного критерію однорідності хі-квадрат, що підтверджує ефективність розроблених інновацій.

Загальні висновки впливають зі змісту роботи, відображають основні результати дослідження відповідно до його завдань, У роботі подані відповідні узагальнення та пропозиції, оформлені додатки, які можуть бути використані теоретиками і практиками. Дисертантка подала список використаних джерел, оформлений згідно бібліографічних вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Матеріали дослідження та навчально-методичні розробки можуть бути використані для вдосконалення системи підвищення кваліфікації та післядипломної освіти вчителів, а також проведення наукових пошуків.

Основні результати дослідження відображено в 22 публікаціях, із них 17 одноосібних, у тому числі: два посібники, 5 одноосібних статей у провідних наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному періодичному виданні, 5 статей у збірниках наукових праць, 9 матеріалів і тез конференцій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Дисертація та автореферат за своїм змістом, структурою, обсягом та оформленням відповідають чинним правилам і вимогам. Основні положення автореферату й дисертації – ідентичні.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи напрацювання дисертантки за темою дослідження, звернемо увагу на окремі недоліки, висловимо зауваження та побажання:

1. У першому розділі, на жаль, не завжди чітко викладена власна позиція дисертантки стосовно певних методологічних положень, визначень, окремих понять, що стосуються досліджуваної проблеми.

2. Вважаємо, що робота виграла б, якби автор проаналізувала та використала зарубіжний, зокрема європейський, досвід неперервного професійного самовдосконалення вчителів природничих предметів. Це підкреслило б значущість дисертаційної роботи в контексті євроінтеграційних процесів.

3. На наш погляд, доцільно було більше уваги приділити актуальним питанням професійно орієнтованого розвитку особистості вчителя, а також ролі кар'єрних домагань у контексті розвитку професіоналізму вчителів.

4. Г. З. Федюк вдало спроектувала авторську модель розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів. Проте, на наш погляд, бажано було б декомпонувати її мету. Тоді результатом була б сформованість складових педагогічної майстерності вчителів, що дало б змогу більш досконало змоделювати процеси, які відбуваються в досліджуваній педагогічній системі.

5. Розробляючи методику розвитку педагогічної майстерності вчителів природничих предметів доцільно було, на наш погляд, розмежувати змістову та

процесуальну площину неперервного професійного самовдосконалення особистості.

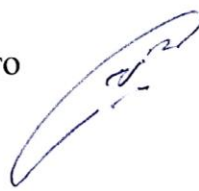
6. Враховуючи актуальність підвищення якості системи освіти України та пов'язану з цим потребу реагування не лише на виклики сьогодення, а й майбутнього, було б корисно, якби дисертант окреслила в роботі найближчі та віддалені перспективи післядипломної педагогічної освіти з урахуванням реальних можливостей її модернізації та інноваційного розвитку.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну високу оцінку дисертації Галини Зіновіївни Федюк, яка здійснена на належному науковому рівні.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

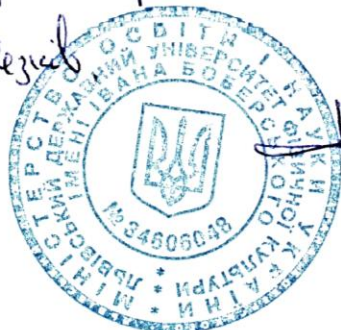
Дисертаційне дослідження «Розвиток педагогічної майстерності вчителів природничих предметів у процесі неперервного професійного самовдосконалення» є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка відповідає профілю спеціалізованої вченої ради і вимогам, що висуваються до дисертацій відповідно до пунктів 9, 11–14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), наказів та іншим інструктивним вимог МОН України, а її автор Федюк Галина Зіновіївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки і психології
Львівського державного університету
фізичної культури імені Івана Боберського

Валерій СОЛОВІЙОВ

Директор з наукової роботи
та зв'язних зв'язків
к.б.н., професор

Добрянки А.С.